

Paratexty a česká literatura

— Lenka Müllerová —

Koncept paratextů, jehož autorem je francouzský naratolog Gérard Genette, je v současné době dostatečně etablován zejména v západní evropské literární vědě. Sekundární knižní i mimoknižní texty jsou vnímány jako významná součást knižní komunikace, která podstatným způsobem vstupuje do celého procesu recepce literárního díla nejen jako místo prvního setkání recipienta s textem, ale i jako představa předpokládaného čtenáře či kupce, k němuž je upřena pozornost všech subjektů podílejících se na vzniku, realizaci a šíření knihy. Paratexty zcela organizují komunikaci mezi primárním textem a jeho vnímatelem, zároveň usměrňují čtenářův proces recepce, ale také (což je velmi důležité) lákají a vábí recipienta k četbě či koupi knihy vůbec. Podstatnost paratextů tkví ještě v dalších dimenzích. Analýza příslušenství knihy totiž může poskytnout badatelům, čtenářům a dalším subjektům nejen důležitý klíč v recepci konkrétního autora a východisko k odhalení dobového vnímání spisovatelova postavení v systému literárního života, ale umožňuje pozorovat stav čtenářských aktivit v konkrétním časovém období. Pochopení podstaty procesu paratextualizace má také zásadní význam pro tvůrce knihy (autory, nakladatele), mediátory (distributory, knihkupce, knihovníky, učitele, rodiče a další subjekty)

i pro samotné čtenáře. Jestliže první jmenované skupině jde především o vytvoření funkční komunikační paratextualizace, pak pro mediátorskou sféru znamená pochopení procesu paratextualizace efektivnější využití nastavených komunikačních strategií. A v neposlední řadě paratextové kompetence v oblasti čtenářské přispívají k rozvoji a lepšímu průběhu recepčních činností příjemce literárního díla.

Jakkoli je tato sféra v literárním životě podstatná, nebyla dosud v českém prostředí teoreticky dostatečně reflektována. Třebaže mají všichni subjekty literární komunikace (autoři, mediátoři i čtenáři) již od počátku praktickou zkušenost s paratextovým vybavením díla a vnímají jej jako nedílnou součást knižní komunikace, kniha jako hmotný objekt byla předmětem zájmu spíše kulturní historie či historie umění,¹ centrem pozornosti literárních vědců bylo po dlouhou dobu převážně literární dílo.

Zmínky o některých paratextech lze nalézt v pojednáních již před více než sto lety. Tomáš Hrubý v *Listech filologických* (1905) uvažuje o názvu díla takto: „Ostatně málo vhodný titul nalézáme často, ježto někdy nelze krátkým názvem vystihnouti vše, co kniha obsahuje. Proto se knihy často nadpisují podle některé důležité části“ (Hrubý 1905: 201).

Významnost určitých aspektů knihy od počátku empiricky vnímali i samotní tvůrci knih. Josef Čapek ve stati „Knižní obálka“ říká: „Velmi určující složkou při utváření obálky jest jméno autora a titul knihy, neboť toto především musí obálka na sobě nésti formou nápadnou a důraznou. Hodně na tom záleží, je-li tu mnoho textu, zda titul je rozvláčný nebo obsažně pádný, zda jména a slova jsou dlouhá nebo krátká. Vždyť, vzato jen typograficky, již samo jméno a titul dělají knihu“ (Čapek 1925: 748–749). A František Langer k tomu v roce 1934 dodává: „Ovšem obálka na knize existuje nejen pro čtenáře. Také pro knihkupce a nakladatele, kteří mají mánií prodávat knihy. Upozorňují tedy obálky na sebe své budoucí čtenáře“ (Thiele 1958: 26). Obdobně mluví později o roli obálek i další tvůrce Jaroslav Šváb, podle něhož obálka „má být jako oči člověka. Z dlaně² poznáváme povrch, ale očima se díváme do srdce“ (Hlaváček 1966: 14).

1 Nejvýznamnějším počinem byla monumentální monografie Mirjam Bohatcové *Česká kniha v proměnách staletí* (1990), která se úzce zaměřuje pouze na historii knihy. Dalšími tituly jsou publikace „technického“ rázu, jež jsou spíše učebnicemi reprodukční fáze výroby knih, např. Horáková *Česká kniha v minulosti a její výzdoba* (1948), Tobolkova *Knihy. Jejich vznik, vývoj a rozbor* (1949), Šaldova kniha *O rukopisu ke knize a časopisu* (1983) nebo Hořcovy *Počátky české knihy* (2003).

2 Šváb reaguje na výrok Zdenka Seydla, že obálka má být jako dlaně člověka: „Nesmí namlouvat něco, co není. Nesmí čtenáře klamat. Pravdivost je základ každé propagace, která má být účinná“ (in Hlaváček 1966: 14).

Nelze říci, že by se česká literární věda problematice paratextů vyhýbala zcela. Povědomí o „nehodnotných“ verbálních i neverbálních textech, jež obklopují primární text, a určité zkušenosti s nimi pronikaly do myšlení české literární vědy v jakési skryté či podprahové podobě, a i přes svoji explicitní nevyjádřenost tvarovaly soudy o literárním díle a jeho recepci. K podnětným teoretickým impulzům patřily ve třicátých a čtyřicátých letech minulého století úvahy Jana Mukařovského o díle-věci (resp. artefaktu) a jeho proměnách v čase a prostoru, jež naznačují existenci určitého paratextového příslušenství knihy, byť Mukařovského pojem artefakt má širší význam a zahrnuje i materiální podobu primárního textu. Obdobně i myšlenky o artefaktu jeho pokračovatelů Miroslava Červenky, Zdeňka Pešata a Květoslava Chvatíka v sedmdesátých a osmdesátých letech v některých aspektech detekují paratextovou oblast, byť ne systematicky a explicitně, ale spíše jako výsledek zkušenosti s recepcí knižní podoby díla. Dvojjednost artefaktu a estetického objektu lze redukcí způsobem vztáhnout i na koexistenci primárního textu a jeho sekundárního příslušenství v ohraničeném prostoru knihy.

Jiným důležitým počinem byla ve sféře knižní vědy druhé poloviny 20. století *Kniha* Zdeňka Tobolky (1949). Velkou pozornost věnuje titulnímu listu, který má podle něj nejen rychle poučit čtenáře o obsahu „spisu“, ale má zahrnovat i informace týkající se autora, nakladatele knihy a ostatních „jednotlivostí“ knihy. Ze sekundárních knižních textů se Tobolka věnuje obsahu, věnování, předmluvě, úvodu, poznámkám a dalším textům informačního charakteru (např. rejstříku, seznamu zkratk) a subjektům, jež se podílejí na vzniku knihy, tj. autorovi, vydavateli a mediátorům (ty nazývá komentátory). Tobolkovi následovníci, např. Ladislav Jan Živný, pak zaměřili pozornost spíše k oblasti bibliografické a – podobně jako na Slovensku – knihovnické, ovlivněné především sovětskými teoretickými koncepty knižní vědy.

Problematika paratextů se v českém literárněvědném prostředí významněji objevila až na sklonku 20. století,³ a to v literárněteoretickém kompendiu *...na okraji chaosu...* s podtitulem *Poetika literárního díla 20. století* (2001), jež vzniklo pod vedením Daniely Hodrové. Autoři tohoto monumentálního díla pozorují tendence současné světové literární vědy zahrnovat do prostoru literárních děl stále větší okruh textů,

3 Jedním z počínů byla recenze Genettovy knihy *Seuils* (1987) od Petra Mareše („Průvodce světem paratextů“, *Česká literatura* 41, 1993, č. 5, s. 580–583).

kteří samy o sobě postrádají literárnost. Literární dílo je zde vnímáno jako útvar slovesné povahy, jako text o určitém minimálním rozsahu, ohraničený určitým specifickým způsobem od okolní ne-literární reality. Toto ohraničení nazývá Hodrová rámcem díla a uvažuje o něm jako o prostoru, kde se realita ne-literární transformuje v literární, kde se rozehrává „hra na dílo“. Autorka uvádí i další koncepty otvírání a rozšiřování díla např. u Umberta Eca, Julie Kristevy či již zmíněného Genetta. Zvláště přechodnou genettovskou zónu, tj. shluk textů jiných autorů propagujících, reflektujících či interpretujících dílo hodnotí Hodrová jako charakteristický rys děl 20. století, kdy dílo tvoří střed literární události. Pojetí rámce je v jejím pohledu poněkud odlišné od Genettových prahů, a to především znejasňováním hranice mezi primárním textem (Hodrová jej nazývá hlavní text) a sekundárními texty a posunutím interní meze rámce do nitra primárního textu; vyčleněním tzv. vnitřního rámce, který je již součástí fikčního světa, ne paratextovým příslušenstvím; eliminací některých typů paratextů (např. obálkové texty, názvy kapitol) a naopak přiřazením aspektů fikčního světa do zóny paratextů (například Hodrové pojetí začátku či konce díla); nezohledněním působení paratextů ještě před započtím recepce díla; nezohledněním některých dalších důležitých funkcí paratextů – účelovosti jejich geneze a působení a variability závislé na komunikační strategii autora či mediátorů díla. Pro vlastní třídění textů přejímá Hodrová Genettovo kritérium prostorovosti, tj. umístění okolních textů vůči textu hlavnímu, autorskému. Hodrová se dále podrobně věnuje i některým sekundárním knižním textům (titul, dedikace, motto, předmluva a doslov, poznámka). Vzrůstající význam sekundárních knižních textů nepřimo potvrzuje svými úvahami o novém typu literárního díla, tj. díla komentovaného, kdy modus komentování se někdy prosazuje natolik, že zcela zatlačuje modus narace, i o tendencích 20. století spočívajících ve zdůrazňování rámce jako nedílné součásti knižní komunikace.

Nesporný význam existence sekundárních knižních textů zdůraznil ve studii „Styly četby“ i Petr Poslední. Ve svých úvahách navazuje na Januše Maciejewského, který upozorňuje na nutnost rozšířit základní komunikační řetězec vysílatel – komunikát – nosič – (kanál) – komunikace – příjemce o kategorii „vysílatele-prostředníka“ (Poslední 2005: 50). Poslední uvádí, že běžný vnímatel se setkává s literárním dílem již někým komunikovaným a zinterpretovaným, vyrovnává se s přechodným pásmem „sekundární produkce“ zastřeného spoluautorství. Výsledná podoba textu představuje cosi již edičně zpracovaného

a vzhledem k času a jiným okolnostem vydání nebo distribuce také významově usměrněného. Ještě silnější vliv na čtenářskou recepci mají dle Posledního další typy textů, k nimž patří například zprostředkovatelské metatexty (úvody, doslovy) či paratexty (citáty z díla na záložce a přebalu apod.). Přitom právě setkání s „vysílatelem-prostředníkem“ bývá podle něj příležitostí k prvnímu „recepčnímu návodu“, výrazně ovlivňuje (v kladném i záporném smyslu) celkovou recepci literárního díla, získává vnímatele pro spisovatelovu koncepci umělecké výpovědi, nebo jej naopak vybízí k odmítavému postoji vůči prezentovanému dílu (Poslední 2005: 50).

Vzrůstající význam paratextového příslušenství je pozorovatelný i v současných úvahách Jiřího Trávnicka, který píše ve své studii „Literární kultura v době internetové“ (2009) o sféře paratextů jednak jako o samostatném recepčním poli, jednak jako o nedílné součásti všech čtyř rovin literární kultury.

Z předchozího pojednání je zřejmé, že paratexty se v soudobé literární vědě postupně dostávají do popředí pozornosti českých badatelů. Ty nejtýpější (titul, dedikace, motto) lze nalézt v některých dřívějších literárních slovnících a příručkách, kde jsou vnímány především jako součást literárního díla (např. ve *Slovníku literární teorie*, 1984, či v *Průvodci literárním dílem* Ladislavy Lederbuchové, 2002), dílčí paratextovou oblastí se zabývá i Josef Hrabák ve studii „Poetika literárních titulů“ (1986). O malém množství prací v oboru knižní vědy se zmiňuje i Petr Voit ve své *Encyklopedii knihy* (2006). Monumentální slovník je věnován především problematice ručního knihtisku mezi polovinou 15. století a nástupem industrializace v první třetině 19. století, zabývá se však i prvky knihy, k jejichž rozmachu došlo až v souvislosti s rozšířením knihtisku strojního. Tyto části opět vnímá jako textové prvky díla (např. dedikace, titul a jeho typy, obsah, předmluva, verše reklamní, tzv. rámcové části apod.), byť se již svým výčtem blíží genettovskému světu paratextů.

Problematiku sekundárních textů lze v české literární vědě nalézt i v dalších textech. Jednou ze skupin publikací, v nichž se parciálně pojednává o paratextech, byl takto v knihách nazývány nejsou, jsou nakladatelské či popularizační příručky. Jan Halada v knize *Člověk a kniha* (1993) vyjmenovává funkce a role knihy, jež syntetizují rozličné pohledy na knihu především jako na materiálně-technický objekt, vytvořený a uchovávaný lidskou společností jako nedílná součást její komunikace nejen literárněestetické. Model komunikačního řetězce je zde chápán pragmaticky a soustředěn především na jednotlivé

subjekty produkce a případně distribuce knihy.⁴ Vnímání knihy jako zboží se všemi vlastnostmi produktu autor zdůrazňuje jako prioritní a připomíná zároveň i specifickou hodnotu knižního artefaktu, jíž nazývá hodnotu kulturního statku a prodejního artiklu. Podstatná je pro nakladatele znalost potenciálního příjemce knihy, trhu, rychlá orientace i reakce na proměny trhu, včetně prognóz, a dále znalost konkurence, tedy aspekty podstatné především ve fázi geneze sekundárních textů. Významnost propagace okrajově zmiňuje Vladimír Pistorius v publikaci *Jak se dělá kniha* (2003). O využití knižní obálky pro reklamní sdělení příjemcům píše i Leo Pavlát v popularizující publikaci *Tajemství knihy* (1982).

Další skupinou jsou textologické publikace.⁵ Společným objektem zkoumání je sice text díla a zjednodušený systém literární komunikace autor – text díla – příjemce, ne však v pojetí recepčním či objektovým, ale z hlediska procesu geneze a realizace textu. Autoři se soustřeďují spíše na organizační formu, v níž se textové sdělení dostává příjemci do rukou a je svázáno pevně danými pravidly.⁶

A v neposlední řadě potvrdily důležitost paratextové sféry empirické čtenářské výzkumy Aleše Hamana (*Literatura z pohledu čtenářů*, 1991), týkající se zejména tzv. informačního aparátu (t. j. předmluva, doslov, poznámky a vysvětlivky), který je akceptován určitými čtenářskými skupinami.

Z uvedeného přehledu je zřejmé, že úvahy o paratextech jsou ne příliš frekventovanou součástí českého literárněvědného myšlení o knihách, literárním díle a čtenářské recepci, a to v různých podobách a intenzitách paratextového vnímání zahrnujícího odlišnost terminologického vymezení (pokud vůbec byly explicitně pojmenovány), pouhé naznačení existence sekundárního příslušenství knihy či naopak první pokusy o uchopení a syntetizaci celé paratextové sféry.

Pro naše další zkoumání je nutné si uvědomit, že paratexty vznikají ve všech fázích geneze i existence knihy a proces paratextualizace je determinován řadou faktorů, k nimž patří zejména společensko-kulturní

4 Komunikační řetězec: autor – dílo – nakladatel – knihkupec – čtenář (Halada 1993: 28).

5 Uvedme např.: Pavel Vašák: *Autor, text a společnost* (1986), Pavel Vašák a kol.: *Textologie. Teorie a ediční praxe* (1993), Rudolf Havel – Břetislav Štorek a kol.: *Editor a text. Úvod do praktické textologie* (1971).

6 Např. Havel a Štorek zmiňují z námi sledovaných sekundárních knižních textů ediční (vydavatelské) poznámky, které obsahují „údaje o vydávaném díle, a to na základě shromážděného materiálu literárněhistorického a textologického. Jejich úkolem je ukázat, jak dílo vznikalo, jak se vyvíjelo, případně proměňovalo. [...] Údaje edičních poznámek mají být uspořádány přehledně a logicky a v určitém sledu“ (2006: 75).

situace (např. direktivní řízení knižní kultury ze státně administrativního centra, cenzura, regulovaný a volný trh, módní vlivy, tradice, vzdělání apod.), management paratextualizace ze strany tvůrců a mediátorů knihy (stanovení paratextové strategie, aplikace marketingových postupů, profesionální vs. amatérský přístup nakladatele), vlastnosti primárního textu (druh, žánr, téma), etablovanost díla či autora (prvotina, bestseller), charakteristika čtenáře (kompetentnost, zájmy, preference, dětský a dospělý recipient) a funkčnost jednotlivých paratextových tvarů (informativní, návodná, propagační, estetická a meta-textová funkce) apod. Tyto aspekty vytvářejí nespočet variant paratextových svazků, jež obklopují primární text a významně ovlivňují a tvarují knižní komunikaci mezi autorem, nakladatelem, mediátorem a čtenářem, resp. kupcem knihy.

Komunikační strategie lze velmi dobře sledovat například v různých vydáních *Babičky* Boženy Němcové. Dílo se za dobu své existence dočkalo řady interpretací, ale ještě více variant paratextových svazků komunikujících s budoucím čtenářem knihy. Relativně neměnnými sekundárními texty jsou autorské peritexty díla – název, jméno autorky, německé motto z Karla Gutzkova, jež směřuje k dobově oblíbené četbě vzdělané části tehdejší společnosti, rozsáhlá dvojdílná dedikace určená šlechtičně známé svými pročeskými sympatiemi, jejímž cílem byla nepochybně propagace díla jakožto úspěšné četby a pravděpodobně tu hrála roli i snaha získat potřebný finanční obnos, ale také prolog, který na rozdíl od dedikace míří k dílu samému a naznačuje autorský záměr Němcové. Někdy však některé z uvedených peritextů chybí, ať již z důvodů ryze pragmatických, ovlivněných autorkou díla, ledabylostí nakladatele či rozhodnutím inspirovaným pravděpodobně aspektem nedostupnosti dětskému a zejména soudobému čtenáři, pro něhož je Němcovou určený kontext díla neznámý a nesrozumitelný.⁷ Oba párové peritexty, titul díla a jméno autorky, mění v jednotlivých vydáních své vzájemné pořadí i vztah dominance–subdominance v závislosti na komunikační strategii procesu paratextualizace. Dominantní a prvotní pozice názvu díla bývá většinou v knihách určených dětem a v knihách filmových, jméno autorky je dominantní zejména v edičních počinech určených dospělým čtenářům, ve spisech a komentovaných vydáních. Dominantní peritext je totiž pro vydavatele důležitou

7 Právě tato okolnost si vynutila v pozdějších vydáních přítomnost tzv. dodatečných peritextů knihy. V dalších edičních počinech jsou připojeny k primárnímu textu knižní paratexty informačního charakteru, jež vysvětlují jazykové a kontextuální prvky, které nakladatel považuje za soudobému čtenáři nesrozumitelné.

značkou (brand), jehož identifikační a propagační role je v marketingové komunikaci důkladně poznána a je pokládána za významný komunikační aspekt.

Naopak nakladatelské peritexty jsou výrazně proměnlivou složkou knihy, ovlivňovanou výše zmíněnými faktory procesu paratextualizace. Vydavatelské peritexty představující *Babičku* jako čtivo pro nejširší vrstvy vystřídal edice reflektující vlastenecké snahy nakladatele („[...] každé nové vydání přispívá k poznání tohoto ušlechtilého díla, jedinečného v naší literatuře, každé přispívá i k jeho rozšíření v našem národě, politicky dnes osvobozeném a dychtícím navázat na onu minulost, která rodila díla, kterými dnes, v příznivější době, radostně se povznášíme“ – Předmluva 1920: 3), didaktické „potřeby“ dětského čtenáře („[...] že se upravovati musí hlavně vzhledem k mladému čtenářstvu, jež z klasického díla má se učiti též správnému jazyku“ – Kabelík 1903: 5) či dobové výchovné tendence („Zná cenu práce, která je jediným zdrojem obživy prostého člověka. Podle toho, jaký má kdo poměr k práci, najde u *babičky* ocenění“ – Rzounek 1961: 225). Objevují se též rozsáhlé komentáře k životu i dílu autorky, které zahrnují osobní recepci díla nakladatelem („Četla jsem neotrávená, s docela jiným přístupem, možná dokonce očima člověka 19. století, ne z donucení, ne pro jedničku z češtiny. Našla jsem útěchu, trošečnick v cizím světě, kde bylo všecko jiné“ – Salivarová 1982: 267), filmové knihy, jejichž paratexty obsahují prvky typické pro knižní komunikaci komerční literatury (přítomnost fotografií z filmů, časté použití superlativu, propagace prostřednictvím úspěšných herců filmu, využití exponovaných míst knihy) či zcela „holý“ primární text, těžící z etablovanosti díla a jeho kontextové „předpřipravenosti“ existencí komunikace zejména ve vzdělávacím systému apod. Rozmanitost tvarů nakladatelských paratextů (v jednotlivých edičních počinech úvody, předmluvy, komentáře, doslovy, poznámky, vysvětlivky, obálkové texty, ale také četné varianty neverbálních paratextů) umožňuje odlišit, případně i typizovat jednotlivé komunikační strategie nakladatelů, umožňuje lákat a vábit různé skupiny čtenářů tohoto klasického díla, což zároveň vnáší do uvedené knižní komunikace i různorodost interpretačních směrů a postupů.

Důkladné poznání systému paratextů a jeho charakteristických vlastností a zákonitostí a poznání procesu paratextualizace je výzvou k větší badatelské pozornosti určené textům, jež v českém literárněvědném prostředí dosud stály mimo zájem širší vědecké i čtenářské veřejnosti. Role sekundárních textů v současné době ovládané mediální komunikací

(kam mimochodem kniha jako médium také patří) významně vzrůstá a podstatně ovlivňuje celou oblast čtenářství a knihosféry vůbec. Pochoopení úlohy paratextů se tedy jeví jako jedna z klíčových kompetencí soudobého myšlení o literární kultuře.

Prameny

KABELÍK, Jan

1903 „Předmluva“, in Božena Němcová: *Babička* (Telč: Knihkupectví Emila Šolce), s. 3–5

PŘEDMLUVA (jméno neuvedeno)

1920 „Předmluva“, in Božena Němcová: *Babička* (Praha: Ústřední nakladatelství učitelstva československého Josef Rašín), s. 3

RZOUNEK, Vítězslav

1961 „Doslov“, in Božena Němcová: *Babička* (Praha: Státní pedagogické nakladatelství), s. 243–256

SALIVAROVÁ, Zdena

1982 „Slovo vydavatelky“, in Božena Němcová: *Babička* (Toronto: Sixty-Eight Publishers), s. 267–268

Literatura

ČAPEK, Josef

1925 „Knižní obálka“, *Přítomnost* 1, s. 748–749

GENETTE, Gérard

1987 *Seuils* (Paris: Seuil)

HALADA, Jan

1993 *Člověk a kniha* (Praha: Karolinum)

HAVEL, Rudolf – ŠTOREK, Břetislav

2006 *Editor a text. Úvod do praktické textologie* (Praha/Litomyšl: Paseka)

HLAVÁČEK, Luboš

1966 *Jaroslav Šváb* (Praha: NČSVU)

HODROVÁ, Daniela a kol.

2001 *...na okraji chaosu... Poetika literárního díla 20. století* (Praha: Torst)

HRABÁK, Josef

1986 „Poetika literárních titulů“, *Impuls* 2, č. 8, s. 621–623

HRUBÝ, Tomáš

1905 „O Catonových Origines“, *Listy filologické* 32, s. 201

LANE, Philippe

1992 *La périphérie du texte* (Paris: Nathan)

MUKAŘOVSKÝ, Jan

1966 *Studie z estetiky*, ed. Květoslav Chvatík (Praha: Odeon)

MÜLLEROVÁ, Lenka

2009a „Nakladatelské peritexty jako jeden ze způsobů marketingové komunikace nakladatelství“, in Slavomír Magál, Tibor Mikuš, Martin Solík (eds.): *Masmediálna komunikácia a realita* 3. Marketingová komunikácia (Trnava: FMK), s. 159–174

2009b *Reklamní aspekty sekundárních knižních textů v devadesátých letech 20. století*, disertační práce, Brno: Masarykova univerzita, FF, Ústav české literatury a knihovnictví, http://is.muni.cz/th/117754/ff_d/?lang=en;id=121545

PEŠAT, Zdeněk

1998 *Tři podoby literární vědy* (Praha: Torst)

POSLEDNÍ, Petr

2005 „Styly četby“, *Čestínář* 16, č. 2, s. 50

THIELE, Vladimír

1958 *Josef Čapek a kniha. Soupis knižní grafiky* (Praha: Nakladatelství čs. výtvarných umělců)

TOBOLKA, Zdeněk

1949 *Kniha. Její vznik, vývoj a rozbor* (Praha: Orbis)

TRÁVNÍČEK, Jiří

2009 „Literární kultura v době internetové“, *Host* 25, č. 9, s. 23–28

VOIT, Petr

2006 *Encyklopedie knihy*. Starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století (Praha: Libri/Královská kanonie premonstrátů na Strahově)

Paratexts and Czech literature

Book paratexts are the space where the reader meets with the author's text. This corridor connects the outsider and inside of the book and is full of a varying number of peritexts. These texts inform the reader about the work and individual aspects of the book, regulating the reading. This paper describes the ways Czech literary studies consider paratexts, their genesis and inclusion within Czech literary studies. The changing face of book paratexts is described with examples from various editions of *Babička* (Grandmother, 1855) by Božena Němcová.

Keywords

paratext, book communication, paratextualization, Czech literature, Božena Němcová